

VITA

Laurenszky Ernő: A tapasztalatom az, hogy az állampolgári nevelésnek az oktatás csak egy tényezője. Hatékonyabb az önkéntes közösségekben a demokratikus döntéshozatal és végrehajtás gyakorlása. Ez gyakorlóterep, élményeket ad, másrészt lehetőség van a kreativitás és aktivitás fejlesztésére. Egy önként vállalt ifjúsági szervezetben választ a gyerek vezetőt, választ tematikát, választ társakat. Egy rendőr nyilatkozta a '60-as évek második felében hogy a galerik tagjai között alig lehetett találni egyesületi sportolót, művészeti csoporttagot vagy ifjúsági szervezet aktivistáját. És ez ma is így van. A rendszerváltás után sajnos az állam az ifjúsági szervezetek támogatásából is kivonult.

Jakab György: A történelemtanítás legfontosabb funkciója egy vallásos funkció. Az identitás és a közösséghez való tartozás érzésének megerősítése. Az avatási szertartás egyik nagyon fontos része, hogy az ősök beavatják a fiatalokat az adott törzs szent történetébe és szent titkába. A történelemoktatás első kérdése arról szólna, hogy mi az a közösség, amit itt alkotunk, amit a jövőben működtetni akarunk. Fontosnak tartom kimunkálni azokat az új mítoszokat, amiket a közösség számára kell adni. A történettudomány és a történelemoktatás feladatai nem feltétlenül esnek egybe. Hiszen az egyik esetben egy valóban értékmentes, sok szempontú elemzésről lenne szó, a másik esetben pedig egy csomó pedagógiai funkciót is el kell látni.

Miklósi László: Amióta csinálják ezeket a népszerűségi top 10 történelmi listákat, az első és verhetetlen mindig Mátyás király. Soha, senki meg nem kérdezte, hogy miért. Feleségemet, aki tanító, azzal szoktam ugratni, hogy túl jól végzik a munkájukat: amit ők a gyermekekbe plántálnak, azt mi nyolc év történelemtanításával sem tudjuk megváltoztatni. Tragikusnak tartom, hogy a 20. századi magyar történelemből egyetlenegy olyan szereplő nincs, aki a top 10-be be tudott volna kerülni.

Békés Anna: Az MTA Régészeti Intézetének van egy tudományközi szerződése a Szegedi Tudományegyetem genetika tanszékével. Abban reménykedem, hogy a természettudomány módszerei segítenek lebontani a magyar őstörténetről azt a sok politikai „mindenfélét”, ami rárakódott. Jared Diamond azt mondja, hogy az emberiség genetikai fejlődésében van egy olyan tényező, ami az állattól megkülönbözteti: hogy a reprodukciós kora után is tovább él. Erre azért van szükség, hogy átadják az utódoknak mindazokat a történelmi tapasztalatokat, amikre szükség van a továbbéléshez. Magyarán az öregembert, öregasszonyt arra tartjuk, hogy a történelemről meséljen. Tehát az a nagypapa és nagymama, aki nem ül oda az unoka ágya szélére, és nem mesél a közelmúltról, az nem érdemli meg, hogy embernek nevezzük. *(Általános derűltség.)* Történelemtanárként rendszeresen szembesülök azzal, hogy az amerikai fil-

mek, a szerepjátékok és társasjátékok a bipoláris, jókra és rosszakra felosztott világképet erősítik a gyerekekben. Sok ilyen játék van, például az 1848/49-es szabadságharc nevű online társasjáték, melyben például meg lehet nyerni az egyébként vesztes csatákat. (*Nevetés.*) Nem kellene-e legalább tudnunk ezekről a dolgokról?

Megszületett egy történelemlékönyv, amely ugyanazoknak az eseménysoroknak a palesztin és izraeli szemszögű bemutatását tartalmazza. A könyvet sem a palesztin hatóság, sem az izraeli minisztérium nem támogatja. Néha attól tartok, nem sok esélye van, hogy vevőre találna egy erdélyi magyar–román vagy egy magyar–magyar zsidó párhuzamos történelemlékönyv, az, hogy ugyanarról a dologról beszéljünk erről vagy arról az oldalról.

Valuch Tibor: A háború után meg kellett élni a végleges kismemzetté válást, ennek az elfogadása komoly nemzeti-nemzettudati reformációt jelentett. El kellett fogadni a szovjet megszállást, ehhez valamilyen viszonyrendszert kellett kialakítani. Miközben persze volt egy kurucos hivatalos történelemszemlélet az '50-es években, ami fölértékelte a magyar múltból mindazt, ami „haladó hagyomány” volt, aközben ebbe a nemzeti jelképek átalakítása, szovjet mintájú katonai egyenruha, címer belefért. Kovács Mónika előadásában és másoknál is előjött, hogy nem emlékeznek az idők sem például a holokausztra. Persze hogy nem emlékeznek, mert nem akartak róla beszélni. Pontosan azért, mert a háború után sem volt érdemi szembenézés ezekkel a kérdésekkel. A másik az '56-hoz való viszonyulás és ennek az elfojtása. Aztán a következő ilyen probléma a vallásos identitás háttérbe szorulása, amiben persze szerepe van egy európai elvilágiasodási folyamatnak is, és Magyarországon is csak a '60-as évek közepétől kezdett el fölgyorsulni. De ez megint egyfajta helykereső problémát vet föl. Aztán a magántudatokat és a magánemlékeket mindig át kellett alakítani a túlélés érdekében, ami szerintem megint nagyon fontos értékzavar. Mindezeknek a kérdéseknek az újraértékelését a rendszerváltás húsz évvel ezelőtt szabadabbá tette, de érdemi vita nem volt. Nem tudunk mit kezdeni húsz éve az ügynökkérdéssel. Így szerintem nem kell nagyon csodálkozni azon, hogy ilyen történelmi tudathiányok vannak. Elsőéves egyetemistákkal rendszeresen iratok történelmi szintfelmérő tesztet, és az, hogy Szálasi kommunista vezető volt, vagy Rákosi Mátyás a nyilas párt első embere, teljesen szokványosnak vehető válasz. 60 fős csoportból 60% elégtelent ír, tehát nem írja meg a 35%-át a tesztnek.

Kovács Mónika: Voltam egy általános iskolában a héten, egy magyarórán. Az egész terem ki volt dekorálva Nagy-Magyarország-térképekkel, ezen ábrázolva, hogy hol éltek a különböző költők. Hatodikos gyerekek voltak, ebbe a magyarterembe fognak járni minimum négy éven keresztül, utána nagyon nehéz lesz majd tizenkettedikben elkezdni árnyaltan mesélni arról, hogy mi

vezetett Trianonhoz. Vagyis a történelemtanárok kritikai szemléletét nemcsak az internettel szemben kéne alkalmazni, hanem avval is, hogy mi folyik még az iskolában, mi folyik a többi órán. A posztkommunista országokban a család rengeteg mindent ráhagy az iskolára, pontosan azért, mert erre van szocializálva. És hát persze, akkor idejön a média kérdése, hogy tényleg vannak Schindler-lista-generációk, akiknek nem kell különösebben bemutatni a holokausztot, betereték őket, és ott látták mi az. Tehát nyilván vannak véletlenek, amiket lehet, hogy lehet használni, de nem biztos, hogy a véletlenre kell hagyni, hanem érdemes ezen gondolkodni. Lehet, hogy fontos lenne olyan tananyagokat kidolgozni, amik például az internet felhasználását tanítják. Hogy egyáltalán hogyan keresek, mit keresek. Ha már megnéztem tíz ilyen mítoszt, akkor lehet, hogy a tizenegyedikre már képes vagyok felfogni, hogy hoppá, hát ez is mítosz volt, mert ez is olyan forrásból származott, ami nem megalapozott.

Trencsényi Balázs: A közös történelemtankönyv modellje a francia–német könyv. Csakhogy a francia–német történelem nagyjából lefedi az európai kánont. Egy magyar–román vagy egy magyar–szlovák tankönyv nem tudom, hogy milyen európai kánont fedne le. Tehát én csak úgy tudom elképzelni, hogyha valamilyen regionális tankönyvet csinálnánk, és még akkor is kérdés, hogy az hogyan kvadrálna a köztörténeti, európai vagy globális történethez. Bevezetnék a budapesti gimnáziumokban a magyar–szlovák közös tankönyvet? Melyik tanár tudná ezt használni? Komoly problémák vannak ezzel. Az internetről: egy dán történész mesélte, hogy csináltak egy normális dán holokauszt-történeti website-ot, és állami pénzből fölvettek embereket, akik hónapokon keresztül klikkelték az ő website-jukat, mert ettől ők jelentek meg a Google-on, ha valaki beírta, hogy „Holocaust Danmark”. Japánban a számítógépes játékok hatására az ottani gyerekeknek állítólag több mint 50%-a hiszi azt, hogy megnyerték a második világháborút. És a japán történészek nem nagyon mernek a köztévében megszólalni. Erre valahogyan föl kell készülni.

Lőrinc László: Szerintem a nagy nemzetek múltfeldolgozása sem megoldotabb, mint a mienk, például szembenézni a gyarmati korszakkal.

Jakab György: A német–francia megegyezés arról szól, hogy két szomszéd megpróbálja a közös jövőkép kedvéért félretenni a múltat. A szlovák–magyar könyv esetében viszont ez olyan, mint egy nagyon rossz házasság utáni válás, amikor még osztozkodunk, hogy például Petőfi kihez tartozik. Gyakorlatilag két, egymást teljesen kizáró narratíva egymás mellé helyezésével készül most ez a könyv, és ennek így a pedagógiai haszna a nullához közelít.

Stefány Judit: Össze kéne szedni, hogy milyen elemeket lehetne a magyar történelemből felsorolni, hogy jó érzés legyen magyarnak lenni.

N. Kósa Judit: Az igazi baj a kommunikációnak az a módja, ami manapság az interneten folyik. Azzal, hogy a dolog rendkívül könnyen interaktív és pro-

vokálja a véleménynyilvánítást, jelentős része névtelen, nincsen mögötte valós személyiség, nincsen olyan élettörténet, emberi történet, család, személyes történet, amivel vitatkozni lehet, amire hivatkozni lehet, így az a fajta nemzeti téboly, amit itt kerülgetünk már egy darab ideje, egészen korlátlan módon és befolyásolhatatlanul tud megnyilvánulni. A *Népszabadság* momentán két embert alkalmaz arra, hogy folyamatosan irtsa a cigányozó, zsidózó, minősíthetetlen hozzászólásokat, amelyek a mi cikkeinkre érkeznek a nap 24 órájában, és merőben nem a vitatkozás vágyával.

Lőrinc László: Nagy baj ez a névtelenség, de tudni kell, hogy névvel szereplő, ismert emberek tévéműsorai, cikkei adnak tápot ennek. A boszorkányhisztériát is ismert értelmiségiek indították a középkorban.

Hosszú Gyula: Nagyon fontos, hogy az interneten fogyasztható anyagokat tudjunk kínálni. Egy-másfél év múlva jelenhetnének meg az első életképes anyagok. Akik tankönyvírással foglalkoznak, azoknak nem volt energiája, figyelme még az utóbbi években sem erre. Ha valaki – vagy az EU, vagy a leendő kormány – valamilyen nagy pénzzel nem áll egy ilyen dolog mellé, akkor ez nagyon lassú és keserves munka lesz, mert az ilyen fejlesztés rengeteg pénzbe kerül. De hogy el kéne indítani most, ebben a pillanatban, abban teljesen bizonyos vagyok.

Néhány héttel ezelőtt volt egy beszélgetés, ami arról szólt, hogy a holokauszt-tagadást büntetni kell-e vagy nem. Tiszteletét tette a híres blogger, Tomcat. Ez a nagyon értelmes és tájékozott fiatalember kérdéseket tesz fel, és válaszokat szeretne a kérdéseire. Elolvas egy csomó könyvet a holokausztról, jó könyveket is, és maradnak kérdései. Hol talál erre választ? Azon túl, hogy ott Karsai László megválaszolja neki, és felajánlja, hogy még találkozókra is hajlandó ezek után is, sőt. Hol van a holokauszt múzeumban is, hol van olyan anyag, amire, ha valaki akar, tanárként, netán diákként odakattint, és nem tudja otthagyni?

A szlovák–magyar tankönyv ügyében én hitetlen vagyok. Viszont meg lehetne írni egy olyan könyvet, és megcsinálni hozzá egy internetes anyagot, ami arról szól, hogy szlovákok Magyarországon és magyarok Szlovákiában. Megírni az együttélést, ami nagyon sokszor nagyon szerves együttműködés.

Lőrinc László: Ennek az egész programnak van egy olyan terve, hogy a végén alkotunk egy olyasmit, mint a Városi legendák honlap, ahol a legendák és cáfolataik, a gyakran ismételt diákkérdések és az arra adható válaszok megjelenének.

Örkény Antal: Ez egy alattvaló társadalommá vált. Mikor a melegeket bántják, csak 1500 ember megy ki mellettük tüntetni. Egy normális országban kimegy 30 ezer ember. Én azért üdvözlöm az internetet, mert ugyan a fiatalok sem mennek ki tüntetni, de az interneten viszont aktívak. És szerintem ezt egy társadalomnak ki kéne használni. Felmentem múltkor a gyerekeim iskolájának a honlapjára, hát elképesztőnek tartom. Pedig ez egy elit magyar általános

iskola. A vizuális és intellektuális unalom jellemzi, ezzel egy iskola nem lesz partnere a gyerekeknek. A gyerekek meg elmennek a Facebookra. A másik kérdés a siker. Ha Magyarország teljesítményét behelyezzük egy nemzetközi térbe, akkor szerintem mindenki önmaga is rájöhet, hogy esetleg siker az, amit eddig nem érzett sikernek. Szerintem a magyar történelmet lehet sikernek érzékelni, hogyha összehasonlítjuk. Van, amiben sikeres volt. Tényleg nem nyertünk háborút. Ugyanakkor meg nagyon sok a teljesítmény. Magyarországon nincs a teljesítménynek semmi értéke és semmi elismerése. Ez a rendszerváltás legnagyobb értékvesztése. Ha minden ember elkezd sikert keresni vagy önmagát sikeresebbnek érzékeli, akkor az valahogy összeadódik egy kollektív sikerrel is, illetve ez egy elégedett világ építéséhez vezethet. Ez a „magamat vizsgálom, önmagammal vitatkozom, önmagam narratíváit csócsálom éjjel-nappal”, szerintem zsákutca.

A történelemtanításban két dologgal nem értek egyet. Amikor egyetemre jártam, megkérdeztem a történelemtanítás módszertana című tárgy tanárnőjétől, hogy miért van az, hogy egy év csúszás van az irodalom és a történelem között. Azt mondta, hogy mert ez így jó. *(Nevetés.)* Most nem tudom, hogy megváltoztatták-e, szerintem nem változtatták meg. A másik problémám, amivel, azt hiszem, már nem leszek ilyen népszerű, hogy a kronologikussággal sem értek egyet. Ez a fejlődéstudományból fakad, hogy szépen megyünk az őskortól, és megérkezünk napjainkig; ez különben jó apropó ahhoz, hogy el se érjünk napjainkig, mert nincs rá idő.

Kopcsik István: Föl lehet kelteni a gyerekek érdeklődését. Kell hozzá motivált tanár, kell hozzá a közös felfedezés igénye. Amit meg én hozzáteszek és harminc éve csinállok, hogy el kell vinni oda térben és időben, ahol az események történnek. Ez lehet, hogy a falu határa, a kis mocsár, de lehet akármi-csoda, lehet az auschwitz haláltábor is, bármi. Egyszerűen kézzelfogható élményhez kell juttatni a gyereket, és a tanárral közösen kell fölfedezni. A másik, amit ehhez tennék hozzá, a tolerancia. Csináltunk hét évig egy „esély határok nélkül” programot, térítésmentesen, ennek keretében a legtehetségesebb gyerekek jöhettek ide külföldről. Hát, bizony a gyerekeinknek hamarabb volt kapcsolata az arabokkal, igazi ortodox zsidókkal, kínaiakkal, mint a székely lófió gyerekének a székely szérús gyerekével. És volt olyan székely, akinek mi tanítottuk meg a székely himnuszt. Három évbe került, mire a két székely gyerek három faluval arrébról egymással igazán beszélő viszonyba került, és nem megalázta a másikat. Sok régi, rossz reflex van bennünk, és ezt megint csak élő kapcsolatban lehet szerintem feleleveníteni. Teljesen újszerű szemlélet és tartalom kell. Helyre kell tenni a természet és az ember viszonyát, olyan természet-tudományt és társadalomtudományt kell tanítani, amelyben az ember egyben van a természettel. Csak komplex módon lehet. Ha kimegy a diák egy vár alá,

akkor a folyótól kezdve mindenről ott kell tanulnia, akkor, abban a pillanatban. Ne egy évvel arrébb tanulja a magyar történelmet, irodalmat, néprajzot. Nem kell nyolc éven keresztül kétszer, háromszor, egyetemen meg negyedszer áttanulni ugyanazt magasabb szinten. Húsz éve beszél erről a magyar módszertan meg a kutatás. Ehhez természetesen kell egy politikai konszenzus. Minden normális országban (pl. Portugália, Görögország, Spanyolország) le tudott ülni a rendszerváltó politikai elit, és megszabta azt a nyolc-tíz pontot, amiből nem mozdulnak ki tíz évig. Öt év múlva, tíz év múlva úgy lesz belőle valami. A másik kérdés a tanárképzés. Akkor lesz az igazi katasztrófa, amikor találkozik ez az internetes negyedművelt diákság a hamis mítoszvilágot tanítani akaró, újonnan kijött tanárral. Ez ellen kéne tenni.

Miklósi László: Bizonyos dolgok mellett nem mehetünk el szó nélkül az órán, a folyósón, az iskolában. Például laza kis félmondatok, beszélások, kis, félhangos cigányozások, zsidózások, románózások, szlovákozások és így tovább. Meg kell tanítani a nethasználatot és a forráskritikát, ez is a dolgunk, és kérdés, hogy mennyire tesszük. Az egyik megoldás az lenne, hogy mi is internetes anyagokat készítsünk. Ennek lehet egyik módszere az, hogy öntevékenyen ki-ki készít háziilag, a végén összegyűjtjük, és lehet egy profi megoldás is.

Békés Anna: Egy rossz hírem Hosszú Gyulának: van fejlesztett internetes tananyag. Olyan rossz, amilyen rossz csak lehet. Elsősorban az informatikai háttere: kényelmetlen használni. Ezzel szemben például van millió tantárgyfüggetlen feladatlap-szerkesztő program. Kiválaszthatom a feladattípust: egyelemű választás, többelemű választás, nyílt végű kérdés és egyebek, és ebből össze tudom rakni a saját tárgyamnak a feladatlapját pedagógiai oldalról. Tartalmi szempontból nyilván nekem kell megtölteni, de ezek például nagyon kényelmes, nagyon jól használható felületek, és magyarul is hozzáférhetők.

Trencsényi Borbála: Az Egyletnek csupán annyi a feladata, hogy itt egymás között jól érezze magát az, aki eljött, vagy pedig fölkérték-e valamiféle akcióterv kidolgozására, vagy hogyha nem kérték fel, szándékozik-e valami ilyesmit benyújtani a megbízónak, illetve a megbízó utódjának?

Miklósi László: Szándékozunk javaslatokat tenni a folytatásra. Igyekszünk a javaslatokat összeszedni, néhány el is hangzott már.

Trencsényi Borbála: A most megbeszélt problémákat ne egyszerűen szakmai belügynek tekintsétek. Kevés, hogy ki-ki teszi a maga iskolájában a dolgát. Nem lehet-e a politika felé valami nyomatékos figyelmeztetést vagy jelentést küldeni, hogy veszélyben a haza? Vagy nem lehet-e a pályázatok kiírói felé valami olyasmit megfogalmazni, hogy ilyen meg ilyen pályázatot volna érdemes kiírni a gyakorló tanároknak ilyen meg ilyen tananyagfejlesztésre? A magyar állam nem tudna fizetni egy-két történelemtanárt, aki veszi a fáradságot, és a bornírt meg goromba mondatokra tényszerűen válaszol?

Lőrinc László: Több mint egy éve tervezünk valami olyasmit, amit Bori mond és ami ebben a programban testesül meg. Különben Balázs említette, hogy jelentkezett például egy milliomos valamikor azzal, hogy támogatna ilyesmit. Vagyis több embernek jutott eszébe, hogy oda kéne tartani a kezét a cunami elé. A program végén ezzel kapcsolatban ajánlásokat is szeretnénk megfogalmazni tanároknak, pályázatok kiíróinak.

Repárszky Ildikó: Tényleg azt gondolom, persze, hogy kellene ilyen oktatási anyagok, de rengetegről tudunk csak így most, hirtelenjében mi is, meg csináltunk is sok-sok évvel ezelőtt anyagokat, pont a TTE-vel együtt, melyek eltűntek, nem tudjuk, hol vannak, hogy ki használja őket, valószínűleg senki. N. Kósa Judit is emlegette az interneten megjelenő mocskolódo szövegeket, és Miklósi Laci, kérded, hogy miért nem válaszolunk rájuk. Ezt nem lehet bírni! Sem intellektuálisan, sem időben, sem érzelmileg.

Stefány Judit: Amikor azt mondtam, hogy pozitív mítoszok kellene, akkor olyasmire gondoltam, mint például annak hangsúlyozása: nincs annál nagyobb csoda, mint hogy egyáltalán vagyunk. Róna-Tas András mondja valahol, tán a Mindentudás Egyetemén, hogy azért maradtak meg a sztyeppenépek között a magyarok, mert nagyon tudtak integrálni. Jó lenne, ha ez valahogyan átkerülne a magyar köztudatba. Hogy sok mindenből építkezett az a kultúra, amit utána magyar kultúrának nevezünk. Hogyha be tudna épülni a történeti gondolkodásunkba az, hogy ugyan nincsenek győztes háborúink, de ami előrevitte a magyar történelmet, az mindig a kompromisszumkeresés vagy annak megtalálása. Szóba került a Facebook. Biztosan látjátok ti is, hogy a diákjaitok naponta elmebetegbebbnél elmebetegbebb kérdőíveket töltenek ki a Facebookon, és válaszolnak a „melyik rajzfilmhős lennél” típusú kérdésekre. Hogyha vennénk a fáradságot, hogy ösztönözzük: ugyanilyen típusú történeti kérdőíveket rakjanak fel a Facebookra, és ugyanilyen stílusban megfogalmazott szövegeket komoly dolgokról is, akkor lehet, hogy előbbre lehetne lépni.

Jakab György: Amíg a békéscsabai szlovák gimnáziumban szlovák nyelven azt olvassák, hogy őseink a Kárpát-medencébe Árpád vezetésével érkeztek be, addig nagyon nehéz bármit tenni, akár állami szinten, akár a történelemtanároknak.

Szántó Judit: Egy iskola honlapja sok mindenre jó. Olyanfajta tartalmakat is föl lehet tenni, hogy a mi iskolánk tanulói ezek alapján tájékozódjanak bizonyos kérdésekben. Legyen az akár holokauszt, legyen az akár a kommunizmus áldozatai vagy bármi. Az emléknapokról azt hallottuk, hogy azok egyáltalában – a szociológiai felmérés szerint – semmilyen nyomot nem hagynak. Ezek talán sokkal jobb eszközök a gyerekek történelmi tudásának a fejlesztésére, mint esetleg a történelemóra, hogyha nem az történik, hogy kiáll öt gyerek, és közöl valamit az ötszázzal, hanem, hogy ötszáz gyerek csinál valamit, amiből összejön valami. Ezt mi évek óta csináljuk. Továbbá rá lehet kényszeríteni

a szülőket, nagyszülőket arra, hogy meséljenek. Mi most már több témában megtettük, 1956 kapcsán ötszáz gyerek készített interjút. A rendszerváltás kapcsán is a gyerekek meginterjúvolták a családjukat, illetve a kommunizmus áldozatai kapcsán a Rákosi-rendszerről. Sztorikat kell velük gyűjteni, és akkor húszéves fiúk azzal jönnek be az iskolába, hogy de jó feladat volt ez, mert végre beszéltem a nagypapával. A nagypapa meg azt mondta, hogy öt ötven éve senki nem kérdezte, és milyen jó, hogy végre valaki megkérdezte. Szóval szerintem nem biztos, hogy mindig nagyot kell gondolni és internetes fejleszésekben gondolkodni. Kőbányán például kezdeményezték, hogy az általános iskolai tanárok foglalkozzanak helytörténettel. Egy helytörténész, a Pataky igazgatóhelyettese körbevitte a tanárokat, tanítókat Kőbánya nevezetességein, és kiderült, hogy a töménytelen mennyiségű lepra között micsoda fantasztikus dolgok és gyönyörűségek bújnak meg.

Lőrinc László: Mindezek a problémák, melyek most áradásszerűen jönnek elő, jelen voltak évtizedek óta. Szűcs Jenőnek egy sor olyan írása van, melyet mintha ide írt volna hozzászólásként.